

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 28.

Fylke: Sogn & Fjordane

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Nord-Valdøy

Emne: *Drick til maten til*
Kvartdags.

Bygdelag:

Oppskr. av: *Johs. O. Kvalheim*

Gard:

(adresse): *Raudeberg.*

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *Kykje av eiga røynsle.*B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):
Etter bondekvinner, ca. 80 aar gamle, i Nord-Valdøy.

SVAR

1. *Mjølkebrüken* [redacted] *hjaaa* *gardbrükar* = folk har i dei sist 40 til 50 aar gaatt jämt med yver, grünnna meiridrifta og dyrare jordreütsdrift. Men brüken av melk *hjaaa* jordläuse folk har helder aütka i same tid.
2. *Ja, det var nokk det vanlege.*
3. *Säup dröck ein, oblande, eller blanda med vatn, skjyr, handskümma mjölk, og ständom heilmölk. Blande = sürra myse i vatn var og mytje i brük, helst i sümarhalvaaret, og mytkoket myse ayes. Dan no folk sende all melk til meirid, vert det ümlag bure returmjölkja som kan tena til slikt. Og ho vert brükt til Riottünsfor. So likar folk helst aa faa henne koket, för dei drick henne sjölve. Dei brükar henne solis til mokk for gräut og süpa, naar det er skümmamjölk, til kakakökning. Og let ein ho sürra, ostar dei henne som skjyret og säupet dei fär att, og kokar osten til primgräut, eller sügräut. Mysa av desse slagi kan dan brükast til tünmat, eller bystedröck. Tül til gräut, brükast ho og endaa, helst av heimenjölk. Kaffimjölk.*

2
Kokast der gømler, og sjokolade, lyt ein
hass heimemjolk, sølmjolk ogso. Men
slipst vert berre til festar og høgtider.

En natronsvøle brøkar ein skyr, og i van-
lege svøle skümningjolk.

4. Ølbrøt til kvardagsdrikk vert sjølv
90-åringar ikkje nokk òm. Kanstje inne
i fjordane var dette meir brøkt.

Var her halde brødløyp sumartid, som var
det vanlege, kan det vel hende der vart òt
nokre skvettar til lesking eit bel.

5. Kaffibrøken er det ikkje greitt aa tidfede.

6. Men fyr 60-70 aar sidan var kaffi
kome i brøkt til kvardags, meir eller mindre.

7. Til frokost og nor er kaffien vis. Men
til ^{middag} hender det ogso. Sumartid kan han
kome fram til morgobeten, (moraabisk)

ogso, etter middagstid, eller ein saltmet
middag, eller heitt veir, med "svøttarbeid".

Kaffien sjøtekjar bysten, og koster typp.

Men gamle folk kan drikkje kaffi endaa
flere gonger òm døger. Det ser òt til, at
dei trivst godt med mange kaffidrinkar,
vinterstid helst.

8. Kaffi vert mykje kokt, ikkje, og heimemale
kaffi havt òt i kjiler naar han kokar
typp, og kokar so nokre minutt. Naar
den so kolnar av litt, eller ein rennar
ein skvett fraa kjiler i ein kopp, og
slaar han ned fraa kjiler att, reknar ein
at kaffien har klara seg. Men der brøkt
ein tesit fraa kopparne og, istadenfor
fornemde. Der trekkjest kaffi ogso. Da
tek ein kjiler av varmen med det same
ein har kaffien i, so den ikkje kokar etter.

Men ein brútkar og aa late ei steinty-
=kanne (flintekanne) staa tom fra
ovnen og varmast til kaffivatnet kokar
úþy. Þaa har ein kaffien fyrst med
i flintekanna, slar so det kokande
vatnet ogso med i kannu, og let ho staa
fraa ovnen og trekkje ei þasseleg tid.
Dette er vel rekkaste framgangsmaaten.
Sil brúkast vist og i dette høvet.

För var der vist brúkt salt, og klaustejin.
Salt brúkast ikkje no, heller ikkje stejin.
Det er vist lang tid sidan dei blétta med
dette. Eggjstal har vist ikkje vore brúkt.

Der er sume som spær i grugg. Det er
ikkje godt aa veta, eller segja hva som kan
vera reglar fyr dette. Det er vist aa finna
skapnadslíkheit millom gruggflekko, og kjæde
ting i det verkelege, og so finna út fram-
tidige hendingar av dette. Eit slags fikser-
=billedlagning for innseing i komande ting.

Andre vil ikkje befatte seg med, det. Dei
meinar at det kjem innunder segsbülleggele
og sprading, som forkoydast i det gamle beten-
=ment. Folk mel sjölv kaffien sin. Hva
som er grov- eller finmaling kan verte ei
skjónsakk. Den kjøpte melne kaffien ^{þar} vist vera
finare enn heimemelen, men folk kjenn
seg ikkje sikker um det er godt kaffistoff
i slikt, og ventar den angar svarare út
dufta fraa seg, so har er ikkje mykje i völdin.

9. Summe liker súkkari, andre ikkje. Summe
liker stykkejúkkar aa ha i münnen, og so
drikke kaffien til. Naar dei har súkkar i
kaffikoppen, blir det ikkje sett fraa, enten det
er farin eller raffinade. För var det platesúkkar

4
i faa, og i bruk. Det var litt gult av farge. Noe
det ikke i handelen. I Krigsari Røkte sum
seg fæin til platsdunker. Klypt og hogd
sukkerbopp hadde for eitt stort ord, fæ seg,
og var aa fæ. Men det var eitt heil bal med
aa fæ det sündt i passande stykkeje, og
vart desse so, styggi og ostapa, og under slaa-
ringi vilde det sprette rundt alle veggjer, so
det tapte seg fyr dei pene, kunstfirkanta,
passande smaa stykkeje av raffinadesorta.
Kandis var so hard og seinsmelleleg, at den
brüktis lite av, og no slett intje til kaffi.

Den brukast helst som, snoff, og i forkjölingsdrik,
som fir.

10. Det har altid gaatt eitt skramlegt rygte av den
svarte kaffien, utan mjölk eller flöyke i.

Men etter siste krig har det vorteli stor
verding i dette. Noe det mange som vil drikke
kaffi utan flöyke eller melk. Dei tuur dei vert
for fite vist, av nokre dropar melkestoff; men
merkeleg nokk tuur dei ikke det, naar dei legg i
seg berre feit og feitande annen mat og dritt,
for ikke aa snakke um melkenjotingi sine.
Andre "melkekaffien" lagar gardsyru i magen.

I saa kaffi er der nok blaasyre, som i mykje
annan frugt. Men under krenningi blir nok
dette utdrive. Hermetisk sükra melk i bokar
vert og ^{brukt} i melkestüre tider, og til fiskeje.

Ost eller eggjstoff har me ikke høyr vore
brükt i kaffien.

11. Te har ikke vore, eller vorte brükt til kvar-
dags. Fyr 60 aar sidan kjinne me til ein
hüslud, som brükte te av omastürka tytelbeblad.
I siste krig var det vel prøvd, ymse bladslag.
Solis blad av epletred. Te herav liknar merkeleg
goft egte Kolonialte paa smak.

5.
b. Brennvinsbruk til Kvardags vert det vel
ikkje anna aa skrive um en dit
som for er nemt um ölbruk i same
forstaelse. Der var vel nokre som
"heet seg med flaska", som det heite, boade
"daa og no. Men at der var, eller er nokor
pansagt regelantekje mengdebetling
aa sterke drikke til onnetider, veit me
ikkje um. Kva desse andre, som var
haldne for aa bruke sterkt, brukte fyr
daggen, hentejer eg dei ikkje kunne
gjere greide fyr sjölve, og end daa
mindre andre, som ikkje fylgde
med slikt. Det gjekk vel helst i duld.

13. Det ser ut til at nyare drikkelag
 har auka. Brus t. d. kjøpes til
 bruk i heimarne sumartid, meir
 enn før, daa det berre vart nytta
 og drukkje der ein fekk det kjøpt.
 Landsøltkjøyr har og auka, av dei
 helst fleire plassar som tid um
 onnor fear loyve til aa selja slikt.

Det er ogso meiningi iblant
 folk flest, at bruk av sterke ølsorter
 og annan rusedrikk har auka, som
 det plar vanleg vera, naar pengar
 kjem flest millom handorne
 paa folk.